

РЕГІОНАЛЬНА ІСТОРІЯ

УДК 94(477.85/.87):338.45"XIX-XX"
ББК 63.3(4Укр)

Володимир Клапчук

Виробництво будівельних матеріалів, скла та солі на Гуцульщині в другій половині XIX – першій третині XX ст.

Гуцульщина багата різними корисними копалинами, виробництво продукції з яких відоме ще з середньовіччя, але промисловим його можна вважати лише з кінця XIX – початку XX ст. У статті висвітлюються стан та проблеми виробництва будівельних матеріалів та скла, видобування солі, застосування сили води на Гуцульщині, особливо в північній її частині. Характеристика промислового виробництва опирається, перш за все, на оригінальні детальні матеріали автора з верхнього Припруття та дані архівів по Східній Галичині.

Ключові слова: *Гуцульщина, будівельні матеріали, кар'єри, кухонна сіль, скло.*

Гірські хребти Гуцульщини були багаті на різні корисні копалини. Насамперед, на нафту, кухонну сіль, будівельний камінь, глина, пісок тощо. Виробництво продукції з місцевих корисних копалин відоме ще з середньовіччя, але промисловим його можна вважати лише з кінця XIX – початку XX ст. У статті ми торкнемось лише виробництва будівельних матеріалів, скла та солі.

Деякі дані про промисловість Гуцульщини можна знайти у працях В. Шухевича, В. Грабовецького, М. Лаврук, у колективних монографіях «Гуцульщина: історико-етнографічне дослідження» та «Історія Гуцульщини» (за редакцією М. Домашевського). Нижче подаємо характеристику промислового виробництва, опираючись, перш за все, на власні детальні матеріали з верхнього Припруття та дані архівів по Східній Галичині.

© Клапчук В., 2013

Клапчук Володимир Михайлович - доктор історичних наук, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Цегельні та дахівкарні. Перші дані про розвиток цегельної промисловості зустрічаються з другої половини XIX ст. Тоді функціонували двірська цегельня у Старому Косові та цегельне підприємство в Старих Кутах¹.

Перші відомості про цегельні у долині Пруту походять з 1912 р.², коли згадується підприємство Давіда Блая та Міхала Ровінського.

У 1924 р. в Середньому Майдані діяла дахівкарня дідача Мойсея Боднара, де працювало 4 робітники, що виготовляли до 40–50 тис. дахівок в рік. В цей же час цегельня Р. Бухенвальда у Делятині випускала щорічно до 500 тис. штук цегли³.

У 1926 р. у Делятині функціонувала цегельня «Спілки управнених», вона вже була старою, а тому в 1933 р. виникла потреба будівництва нової цегельні. За проектом тут мала бути одна піч об'ємом 240 м³, в якій протягом 16 днів можна було випалювати до 60 тис. шт. цегли. Обслуговувати цегельні складали лише 3–5 робітників⁴. Будівництво нової цегельні велось з 3 червня до 13 листопада 1933 р. Освячення відбулось 25 травня 1934 р. 14 квітня 1938 р. цегельню орендувала місцева парохія з метою виготовлення цегли для будівництва нової церкви у Делятині⁵.

Каменоломні та кар'єри. У 1902 р. згадується⁶, що згідно з контрактом від 23 серпня 1902 р. Ян Коллер з Яремче в каменоломні на Дрібці (в той час – с.Ямна) добував колений камінь. За 1 м³ коленого каменю він платив Дирекції лісів 45 центів. У 1905–1908 рр. ним видобуто та вивезено: у 1905 р. 2136, 1906 р. – 2478, 1907 р. – 2867 та в 1908 р. – 594 м³. Загалом ця сума склала 8075 м³.

У 1912 р. підприємець Володимир Левицький добував у Дорі пісок, Шулім Орнштайн у Добротові та Шльома Коффер у Делятині – гравій⁷.

Млини. Виробництво борошна у другій половині XIX ст. належало до найрозвиненіших галузей промисловості Східної Галичини. На тогочасній Гуцульщині функціонувало чимало млинів. Вони були зосереджені в 7 населених пунктах Косівщини (12 водяних млинів). Загалом у Східній Галичині діяли понад 1200 водяних млинів. У середині XIX ст. подекуди почали використовуватись, поряд з водяними та вітровими, ще й парові млини. Вже в 1865 р. в Східній Галичині працювало

12, в 1870 р. – 21 парових млинів. На Косівщині 12 млинів працювало на каменях і 4 – на ступах. За статистичними даними 1906 р. тут діяло 24 водяних і 1 паровий млини, а на Надвірнянщині – 28 водяних, 1 паровий і 1 газовий млини⁸.

У 1861 р. зарядові лісів та домен у Делятині належали 13 млинів (табл. 1)⁹.

Таблиця 1

Млини заряду лісів у Делятині (1861 р.)

Секції	Кількість		Орендна плата, золоті ринські	
	Млинів	Коліс	1855-1858	1858-1861
Делятин, Заріччя	2	9	4294	2226
Гориш, Луг, Дора	3	3	472	229
Ослави, Чорний Потік	4	4	651	308
Ланчин, Саджавка, Добротів	4	11	2393	1963
Разом:	13	27	7812	4726

Орендна плата за експлуатацію млинів становила понад 6200 золотих ринських (табл. 2).

Таблиця 2

Орендна плата за млини

Населений пункт	Кількість		Орендна плата, золоті ринські
	Каменів	Ступ	
Делятин	5		1947
Заріччя	4		1313
Гориш	1		116
Луг	1		117
Дора	1	1	127
Білі Ослави, горішняк	1	1	123
Білі Ослави, долішняк	1	1	123
Чорні Ослави	1		116
Чорний Потік	1		116
Ланчин	4		1129

Ланчин	1		118
Добротів	3		470
Саджавка	3		470
Разом:	27	3	6269

Млин в долішній частині Білих Ослав, що було збудовано на р. Ославі в 1844–1845 рр., в 1864 р. оцінювався в 376 зол. Такий же млин в горішній частині Білих Ослав (збудовано в 1857–1858 рр.) того ж року оцінювався в 357 зол. Приблизно такі ж ціни були на млин в Чорних Ославах (збудовано в 1861 р.) – 319 зол. та Чорному Потоці (збудовано в 1858 р.) – 364 зол.

У 1869–1871 рр. тартак і млин на р. Перемиска в Делятині орендував М. Зухер, а в 1872–1874 рр. – Т. Фішель¹⁰.

1886 р. у Надвірнянському повіті водні колеса використовувалися на 47 млинах та 5 тартаках¹¹.

У 1912 р. у долині верхнього Пруту функціонували млини в Делятині – Х. Бльоха, Яремчі – Г. Шнайдера, Ланчині – державного тартаку та в Середньому Майдані – М. Авгенбліка та А. Зілінського¹². У 1926–1927 рр. нараховувалось 15 патентованих мельників¹³.

Скляні гуті. Про виробництво скла у Східній Галичині згадувалось ще з початку XIX ст. У 1819 р. писалося, що частина лісу в Тлумачиках (2177 моргів) в 1807 р. орендовано для Гуті скла і 9 будинків. Для адміністрації були: будинок для комісаріату, будинок для касира, будинок для працівника магазину та будинок для фабриканта¹⁴.

Декретом від 24 червня 1839 р. Крайова губернія у Львові дозволила Феліксові Вільгельмові Гольберштамові відкрити в Середньому Майдані скляну гуту. 9 листопада 1853 р. з проханням дозволити йому продовжувати виробництво скла звернувся Лазар Дубс, на що була дана згода 9 травня 1854 р. (збереглася маленька сургучева печатка цього власника)¹⁵.

Скляна гута в Горішньому Майдані з фабричними забудовами, будинками склярів і помешканням власника Зигмунда Півкі виглядала як мале містечко серед лісової пустелі¹⁶.

У 1856–1870 рр. у Східній Галичині було 9–11 склозаводів. Один з них в 1857 р. почав діяти у Микуличині. Це було дрібне приватне підприємство, що належало баронам Г. і Ф. Бухтуемам. Робітники виробляли скло та інші скляні вироби найкращого сорту¹⁷.

У 1885 р. згадуються наступні скляні гуті¹⁸: Л. Дубса у Середньому Майдані з водним кругом; працювали – 31 чоловік, 3 жінок та 18 підлітків протягом 160 днів на рік; З. Півкі в Горішньому Майдані; працювало 10 печей, верстат для шліфування скла; 10 чоловіків, 3 жінок та 5 підлітків працювали 200 днів на рік; Г. Рогана в Микуличині; працювало 22 чоловіків, 4 жінок і 6 підлітків.

Скляна гута у Горішньому Майдані у 1890 р. для виробництва скла використовувала¹⁹: 300 т піску, 100 т соди, 10 т поташу, 12 т вапна, 30 т вогнестійкої глини на суму 15124 зол., 4 тис. сажнів дров на суму 10000 зол. (разом – 25124 зол.). Випуск скла складав 15 тис. пудів дутого скла та 6 тис. пудів – листового. Дувачі, тафельники, мулярі, формувальники отримували 0,18–0,2 золотого ринського на день за виготовлення 1 пуда скла, змішувачі, машиністи, кочегари, помічники – 0,35–0,5 золотих ринських. Правда, з них вираховували по 10 золотих ринських на рік за проживання.

На скляній гуті в Середньому Майдані у 1898–1909 рр.²⁰ працювало: 1898 р. – 69, 1907 та 1909 рр. – по 64 робітників. У 1901 р. робітники працювали 3,5 зміни по 12 год. на тиждень, а заробітна плата на тиждень складала (у коронах): тафельники (2 особи) – акордно по 40–50; помічники тафельників (5) – по 10; дувачі (9) – по 34–36; випрямлювачі тафель (2) – по 18; пакувальник (1) – 12; кочегари (2) – по 7; майстер (1) – 75–80. У 1908 р. їх платня була (у коронах): тафельники (5 осіб) – акордно по 50; помічники тафельників (5) і дувачів (24) – по 10; дувачі (16) – по 25–30; випрямлювачі тафель (2) – по 12–15; пакувальник (1) – 15; кочегари (2) – по 7; поденні робітники (4) – по 1,5–2,5 за день; майстер (1) – 35–45. У 1907 р. головний будинок скляної гуті згорів, проте в 1908 р. його відбудували.

У 1924 р. дідич М. Боднар подав старості прохання на видачу дозволу на ведення гуті, тартаку та млина²¹. В 1928 р. староста вимагав плану та опису гуті з погрозою, що при неподанні цих матеріалів, розпорядиться закрити гуту. Документи були подані і 14 січня 1929 р. проведено огляд гуті та встановлено, що зміна на гуті тривала по 12 годин²².

В «Pamiętniku Towarzystwa Tatrarskiego»²³ говорилося, що у Микуличині є скляна гута. Про цю гуту згадував і Я. Дзендзелевич²⁴.

У 1912 р. Перша галицька гута у Горішньому Майдані (Боднар, Наглер, Звібель) випускала листове скло, пляшки, скло для ламп, склянки. У виробництві задіяно 1 мотор, 2 газові печі системи Сіменса, 250 робітників²⁵.

Того ж року у Середньому Майдані «Нагель Ізраель державна гута скла» (Блан і Епштайн у Кракові і Рубінштайн у Львові) випускала листове скло, пляшки, аптечну тару. Тут працювало 60 робітників²⁶.

Вироби галицьких скляних гут були дуже низької якості. Лише завод в Микуличині виробляв високоякісне віконне скло, що майже не поступалося богемському²⁷.

Солеварні. Соляне виробництво має свою багатомісячну історію. До середини XIX ст. сіль у досить великих об'ємах продукували урядові солеварні в Делятині та Косові (щорічно – до 7 тис. т). Проте, сіль втридорога продавалась селянам через спекулянтів. Місцеві жителі впродовж декількох днів, а то й тижнів стояли з возами в чергах біля Косівської і Делятинської солеварень. Це викликало незадоволення жителів краю, оскільки ще в багатьох місцях відкривалися родовища солі, які чомусь було заборонено використовувати. З часом відновилися діяльність солеварень в Уторопах і Ланчині. Великі запаси соляних джерел було відкрито в околицях Космача, Пістині, Жаб'я. Обмеження використання солеварних джерел видно хоч з того, що в 1810 р. у Східній Галичині добувалися сіль у 20 родовищах із 500 наявних, у 1860 р. у 8 та в 1875 р. – у 9 родовищах²⁸.

Детальніше зупинимося на характеристиці т. зв. «делятинської солі». До XIX ст. багато жителів цього краю займалося домашнім виварюванням і торгівлею солі. Детальні описи солеваріння на Делятинщині (північна Гуцульщина) беруть свій початок з 1728 р.²⁹, коли згадані соляні бані в Делятині, Лоєві Делятинській, Білих Ославах та Ланчині.

У 1783 р. в Галичині діяли 3 солеварні індентантури – Самбірська, Делятинська, Коломийська. У Делятинській були найбільші родовища солі: Калуш, Рожнятів, Красна, Петранка, Россільна, Тисмениця, Манява, Солотвино, Молодків, Маркова, Сопів, Надвірна, Ключів, Яблуниця, Березів та Делятин³⁰.

Цікаву інформацію про запаси солі в Делятині наводив Б. Гаккет³¹: «Делятин має зі сходу масу соляних джерел, при яких побудовані більші чи менші варильні. Нараховується 14 черенів,

але в самій місцевості (Делятині – авт.) є лише одне головне джерело, що дає достаточну суровицю... Всюди разом виготовляється від 12 до 20 тисяч центнерів солі... Зуваги на зменшення солі, деякі сусідні підприємства були змушені припинити своє існування, що могло би статися і з цим головним підприємством у Делятині, де над багату суровицю, що витікає джерелом, підвели солодку воду, щоби звільнивши нижче залеглі глини від цього корисного дару природи, використати його. А між тим від попередніх урядників я довідався, що все це не допомагає, бо, оскільки солодка вода є легшою від суровиці, то треба було би лише глибше опустити чернаки, щоби повністю ввійти в суровицю, а (температура – авт.) води підтримувати при 18°... Те, що в згаданому Делятині ново заложена солеварня має хибу, як і всі інші нові, то є саме те, що її дещо завеликі черени є занизькі. Будівничі цих будинків, мабуть у шкільних роках у гірничих школах мало навчилися з пірометрії, якщо вони дорогі будинки разом і зокрема так погано заложили; до того ж вони є дуже втомлюючими для робітників; спричинюють великі перевитрати дерева і кожен такий будинок щодня наражається на ризик спопеління, як це, на жаль, уже мало місце недавно в цій місцевості. Крім того вони вимагають підвищення дахів на 1–2 сажні та віддалення від них отворів на дим. В однім таким низькім будинку стоять тепер 9 черенів. Колодязь суровиці має тут лише 8 сажнів глибини... Один сажень дров дає тут всього 18–19 соток солі...».

Австрійська адміністрація закрила більшість солеварень та соляних криниць (1786 – у Лоевій, 1788 – Заріччі, 1789 – Красній, 1790 – Шевелівці, 1791 – Білих Ославах), залишились діяти лише солеварні в Делятині та Ланчині, де по 12 годин щоденно працювало, відповідно, 80 та 60 робітників, заробляючи по 600–800 зол. на рік. Щорічний випуск солі на цих солеварнях в ХІХ ст. складав 3–4 тис. т (табл 3)³².

Таблиця 3

Виробництво солі на Гуцульщині

Роки	Делятин	Ланчин
1807	3152	2405
1813	514	166
1870	5203	3383

1880	3681	4290
1890	3076	3871

Вартість виробленої солі складала 200–500 тис. зол., а зарплата робітників – 50–70 тис. на рік (різниця йшла у державну скарбницю).

У 1828–1848 рр. діяла лише солеварня у Ланчині³³.

1862 р. у Делятині функціонувала Франц-Йосиф-Саліна, а в Ланчині – «Салінеамт» під керівництвом Йозефа Хааса³⁴. Про значні поклади солі під Делятином пише М.Кельб³⁵. З шахти Франца Карла за 34 год. добуто 4319, а з шахти Єлизавети протягом 31 год. – 3943 куб. стопи суровиці (1 стопа – 0,3 м; кубічна стопа – 0,027 м³), тобто, відповідно, 116 та 106 м³.

У 1877–1879 рр. солеварні у Делятині та Ланчині мали наступну штатну структуру (табл. 4–5).

Таблиця 4

Штатна структура солеварень у 1877 р.³⁶

Посада	Делятин	Ланчин
Завідуючий	М.Кельб	Е.Мімлер
Гутмайстер	Л. Роговський - Рогошин	Г.Флехнер
Практикант	Е.Нехай-Фельзайс	
Лікар	Ф.Сланіна	
Магазинер	Ф.Єлінек	
Контролер	Ф.Фішер-Фішерінг	
Доглядачі черенів	2	1
Вимірювач	1	
Возний	1	
Робітники	22	48

Таблиця 5

Штатна структура солеварень у 1879 р.³⁷

Посада	Делятин	Ланчин
Завідуючий	Е.Мімлер	П.Рогойський
Гутмайстер	Л.Роговський	Г.Флехнер

Практикант	Е.Нехай-Фельзайс	
Лікар	Ф.Сланіна	
Доглядачі черенів	2	1
Вимірювач	1	
Возний	1	
Робітники	22	48

На виварювання солі у Делятинській солеварні використовували 838 м³ бука, 3657 м³ берези, вільхи та ялиці, 60 м³ вільхи та осики; у Ланчині – 106 м³ дуба, 524 м³ бука, 6186 м³ берези, вільхи та ялиці, 1646 м³ вільхи та осики³⁸.

У 1897 р.³⁹ собівартість 1 кг солі складала 1,5 крейцаря, а реалізаційна ціна – 9 крейцарів !

Ф. Бужак у 1910 р. писав⁴¹, що 4 саліни (Болахів, Долина, Дрогобич та Ланчин) для виварювання солі використовували тільки натуральну солянку (суровицю), а солеварні у Стебнику, Делятині, Калуші і Косові – багатющі запаси ропи з вмістом солі 25–60 %, що розташовані в 22 підземних коморах, з яких використовуються тільки 14 об'ємом 61 тис. м³. Семирадський⁴² у 1923 р. згадував, що поклади солі в Делятині досягали глибини 2000 м; потужність пластів – 16–20 м (18–22 тис. м³ кожен); щорічний випуск продукції може досягати 50–60 тис. ц. Слід зауважити, що солеварня у Делятині під час Першої світової війни була зруйнована і вже не відновила своєї діяльності.

Видобуток солі на солеварні у Ланчині наведено у табл. 6 (т).

Таблиця 6

Об'єми видобування солі у Ланчині⁴³

Солеварня	1913	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1934	1935
Ланчин	4460	4548	5613	5743	5921	4847	4252	1512	1450

Висновок. Наведені матеріали про розвиток видобувної промисловості Східної Галичини свідчать про неабияку зацікавленість тодішньої адміністрації у використанні природних багатств краю. Тим паче, що дешева робоча сила дозволяла отримувати величезні прибутки.

Примітки:

¹Клапчук В.М. Промислове виробництво будівельних матеріалів, скла та солі на Гуцульщині в другій половині XIX – першій третині XX століття / В.М. Клапчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 1. – С. 27.

²Skorowidz przemyslowo-handlowy królestwa Galicyi. – Lwów, 1912. – Wyd. II. – S. 438–451.

³Івано-Франківський обласний державний архів (далі – ІФОДА). – Ф. 2 «Станиславівське воєводське управління. Промисловий відділ, 1921–1925», оп. 10, од. зб. 73 «Списки власників цегельних заводів і каменоломень Станиславівського воєводства, 1924». – 70 арк.

⁴ІФОДА. – Ф. 262 «Станиславівський інспекторат праці 45 округу, 1921–1939», оп. 1, од. зб. 441 «Листування з Надвірнянським повітовим староством про видачу дозволу фірмі «Веклич і Клива» на будівництво цегельного заводу в Делятині Надвірнянського повіту Станиславівського воєводства, 1926–1933», арк. 1–15.

⁵Домашній архів родини Клапчуків (далі – ДАРК). – Ф. 10 «Наукове вивчення Делятинщини в рукописах», оп. 7 «Вивчення історії Делятинщини», спр. 1 «Л. Головацький. Хроніка церкви в Делятині, 1955», арк. 1–30.

⁶Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ). – Ф. 169 «Галицька дирекція лісів і державних маєтків, 1873–1918», оп. 1, од. зб. 438 «Справа про здачу в оренду управлінням державного майна нерухомого майна приватним особам, 1891». – Арк. 6–62; Ф. 169 «Галицька дирекція лісів і державних маєтків, 1873–1918», оп. 1, од. зб. 639 «Справа про здачу в оренду управлінням державного майна в с. Дора каменоломні в с. Яремче-Ямна з додатками планів, 1905–1906». – [без нумерації].

⁷Skorowidz przemyslowo-handlowy królestwa Galicyi. – Lwów, 1912. – Wyd. II. – S. 394–395.

⁸Клапчук В.М. Промислове виробництво будівельних матеріалів, скла та солі на Гуцульщині в другій половині XIX – першій третині XX століття / В.М. Клапчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 1. – С. 27–33.

⁹ЦДІАУЛ. – Ф. 169 «Галицька дирекція лісів і державних маєтків, 1873–1918», оп. 1, од. зб. 29 «Справа про здачу в оренду управлінням державного майна в м. Делятин млинів приватним особам, 1872», арк. 7, 9–10, 72–75.

¹⁰ЦДІАУЛ. – Ф. 169 «Галицька дирекція лісів і державних маєтків, 1873–1918», оп. 1, од. зб. 68 «Справа про здачу в оренду лісопильного заводу в м. Делятин поміщику Фішлі Грамбу, 1873–1877», арк. 45–47.

¹¹ Podręcznik statystyki Galicyi, wydane przez krajowe Biuro statystyczne: Oddział statystyki przemysłu i handlu / [pod kierunkiem T. Rutowskiego]. – Rok I. 1886. – Lwów: Druk. Pillera i Ski, 1887. – S. 126–133.

¹²Skorowidz przemysłowo-handlowy królestwa Galicyi. – Lwów, 1912. – Wyd. II. – S. 675–680.

¹³ Księga adresowa Polski 1926/1927. – Warszawa, 1926. – S. 1772–1838.

¹⁴ЦДІАУЛ. – Ф. 20 «Францисканська, 1819–1820 метрика», оп. VI, од. зб. 103 «Велесниця Лісна», «Гута Шкляна», «Майдан Горішній», арк. 18.

¹⁵ЦДІАУЛ. – Ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772–1921», оп. 90, од. зб. 238 «Листування, рішення, донесення та інш. документи про скасування земельних повинностей та відшкодування збитків у зв'язку зі скасуванням панщини у Станиславівському, Коломийському, Бережанському і Золочівському округах, 1851», арк. 36, 40–41.

¹⁶Dziędzielewicz J. Wycieczki po Wschodnich Karpatach/Pamiętnik Towarzystwa Tatrskiego. – 1877. – Том II. – Część 1. – S. 47.

¹⁷Клапчук В.М. Промислове виробництво будівельних матеріалів, скла та солі на Гуцульщині в другій половині XIX – першій третині XX століття / В.М. Клапчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 1. – С. 30–33.

¹⁸Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1885. – Т. VI. – S. 866–868.

¹⁹ЦДІАУЛ. – Ф. 165 «Крайовий комітет, м. Львів, 1861–1920», оп. 4, од. зб. 194 «Опитний лист про стан і продукцію склозаводу Півки Зигмунда в Майдані Горішнім, 1892», арк. 3-4.

²⁰ІФОДА. – Ф. 262 «Станиславівський інспекторат праці 45 округу, 1921–1939», оп. 1, од. зб. 227 «Технічний опис і план склозаводу в селі Майдан Середній, листування про використання восьмигодинного робочого дня, про антисанітарний стан на заводі, 1923–1938», арк. 1–3, 7.

²¹ІФОДА. – Ф. 262 «Станиславівський інспекторат праці 45 округу, 1921–1939», оп. 1, од. зб. 227 «Технічний опис і план склозаводу в селі Майдан Середній, листування про використання восьмигодинного робочого дня, про антисанітарний стан на заводі, 1923–1938», арк. 11.

²²ІФОДА. – Ф. 262 «Станиславівський інспекторат праці 45 округу, 1921–1939», оп. 1, од. зб. 227 «Технічний опис і план склозаводу в селі Майдан Середній, листування про використання восьмигодинного робочого дня, про антисанітарний стан на заводі, 1923–1938», арк. 18.

²³Pamiętnik Towarzystwa Tatranskiego. – Krakow, 1877. – Tom II. – Część 1. – S. 35.

²⁴Dziędzielewicz J. Wycieczki po Wschodnich Karpatach/Pamiętnik Towarzystwa Tatranskiego. – 1877. – Tom II. – Część 1. – S. 51.

²⁵Skorowidz przemyslowo-handlowy królestwa Galicyi. – Lwów, 1912. – Wyd. II. – S. 422–423.

²⁶Там само.

²⁷Клапчук В.М. Промислове виробництво будівельних матеріалів, скла та солі на Гуцульщині в другій половині XIX – першій третині XX століття / В.М. Клапчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 1. – С. 32.

²⁸Там само.

²⁹Львівська наукова бібліотека АН України Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, відділ рукописів. – Відділ рукописів, ф. Бурштинського замку. – Ф. 19, спр. III, арк. 1.

³⁰Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego. – Lwów : Drukarnia i Litografia Piller i S-ka, 1888. – Zeszyt 10. – Cz. 1. – S. 83.

³¹Hacquet B. Neueste physikalisch-politische Reisen in Jahren 1788 und 1789 durch die Dacischen und Sarmatischen oder Nordlichen Karpathen / В. Hacquet. – Nürnberg, 1791. – Theil II. – S. 239–242.

³²Szajnocha W. Plody kopalne Galicyi, ich występowanie i zużytkowanie / W. Szajnocha. – Lwów, 1899. – Cz. II. Sole potasowe.

Kopalnie i warzelnie soli. Wosk ziemny. – S. 56–85; ЦДІАУЛ. – Ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772–1921», оп. 7, од. зб. 726 «Переписка з Надвірнянською палатою і адміністрацією державного майна і соляних шахт про збільшення виробництва і прискорення збуту солі, 1816», арк. 18–19, 72–73.

³³Schematismus des Königreiches Galizien und Lodomerien für das Jahr 1828. – Lemberg, 1828. – S. 135–138; Provinzial-Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien für das Jahr 1848. – Lemberg, 1848. – S. 210.

³⁴Handbuch des Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1862. – Lemberg, 1862. – S. 203–205.

³⁵Kelb von M. Die Soolequellen von Galizien / Von M. Kelb // Jahrbuch der kaiserlich-königlichen Geologischen Reichsanstalt. – Wien: Alfred Holder k. k. Universitäts-Buchhändler, 1876. – Band XXVI. – S. 135, 149–156.

³⁶Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi na rok 1877. – Lwów, 1877. – S. 163.

³⁷Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi na rok 1879. – Lwów, 1879. – S. 148.

³⁸Rocznik statystyki przemysłu i handlu krajowego. – Lwów : Drukarnia i Litografia Piller i S-ka, 1888. – Cz. 1. – S. 84.

³⁹Громадський голос. – 1897. – 15 січня. – С. 10.

⁴⁰Die Salinen Österreich im Jahre 1900. – Wien, 1901. – S. 126–319.

⁴¹Bujak Fr. Galicya / Fr. Bujak. – Warszawa: Księgarnia do Firmą E. Wende i Ska, 1910. – Tom II. Leśnictwo, górnictwo, przemysł. – S. 73–74.

⁴²Siemiradzki J. Plody kopalne Polski / J.Siemiradzki. – Lwów: Druk. H. Altenberga, 1922. – S. 150.

⁴³Przemysł i handel. – 1929. – Zesz. 22. – S. 955; Polska gospodarcza. – 1932. – Zesz. 10. – S. 279; ІФОДА. – Ф. 58 «Циркуляри Міністерства фінансів і Станиславівської фінансової палати, зведення фінансових управлінь про стан промисловості і сільського господарства, акти перевірки роботи фінансових управлінь, листування з фінансовими управліннями про обкладання податками і списання недоїмок по податках. Бюджети. Відомості на видачу зарплати, 1913–1939», оп. 1, од. зб. 74 «Інформація Станиславівської фінансової палати про стан сільського господарства, промисловості і торгівлі в Станиславівському воєводстві за 1935 р., 1936», арк. 4; ІФОДА. – Ф. 58 «Циркуляри Міністерства фінансів і Станиславівської фінансової

палати, зведення фінансових управлінь про стан промисловості і сільського господарства, акти перевірки роботи фінансових управлінь, листування з фінансовими управліннями про обкладання податками і списання недоїмок по податках. Бюджети. Відомості на видачу зарплати, 1913–1939», оп. 1, од. зб. 81 «Протокол виробничої наради начальників фінансових управлінь Станиславівського воєводства, яке відбулося 24–25 березня 1935 р., 1936», арк. 14.

Volodymyr Klapchuk

Production of constructive materials, glass and salt in Guzulshyna at the second part of XIX – the first third of XX centuries

Guzulshyna is rich on various resources. First of all they are: oil, kitchen and potassium salt, constructive stone and clay, quartz sand and iron-ore etc. Water resources are of great importance for enterprises. Products manufacture from local resources is famous since medieval times, but it has become industrial one just from the end of XIX- at the beginning of XX centuries. The article reveals state and problems of constructive materials' production, glass and salt, applying of water force in Guzulshyna, especially in the northern part. First of all, the characteristic of industrial production is based itself on the author's original detailed materials from Upper Prut and archives files about Eastern Galychyna.

Key words: *Guzulshyna, kitchen salt, constructive materials quarry, mill.*

Надійшла до редколегії 19.10.2013.